

کتابداری و اطلاع‌رسانی مبتنی بر گواه: پیوند پژوهش با برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری

یزدان منصوریان
دانشگاه تربیت معلم
آذرماه ۱۳۸۹

● کتابداری و اطلاع‌رسانی مبتنی بر گواه (شواهد)

- Evidence Based Library & Information Practice
- Evidence Based Library & Information Science
- Evidence Based Librarianship

```
graph TD; A[Evidence-based Medicine] --> B[Evidence-based Health Care, Practice, Dentistry, Nursing etc.]; B --> C[Evidence-based Medical / Health Librarianship]; C --> D[Evidence-based Librarianship];
```

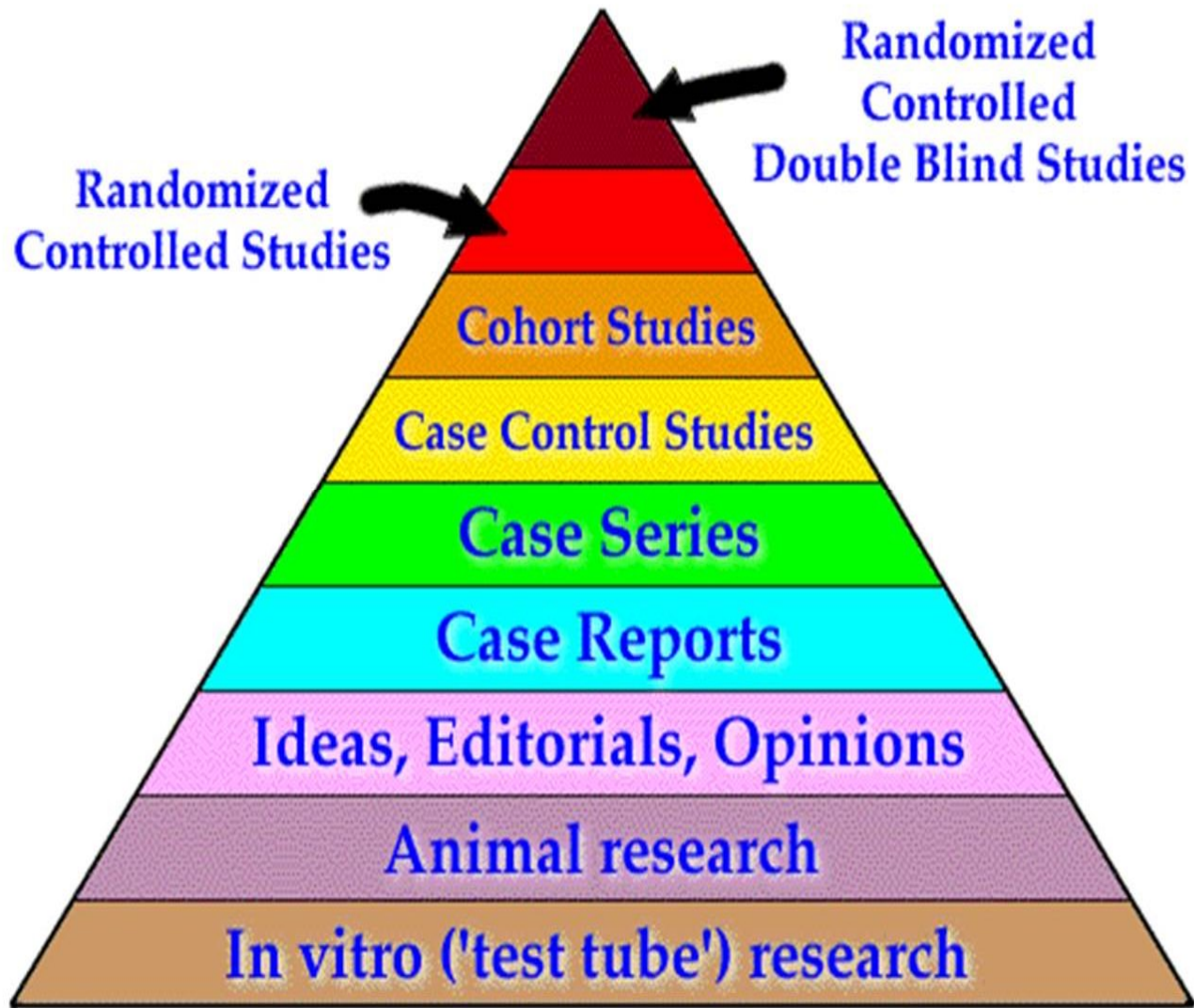
Evidence-based Medicine

Evidence-based Health Care,
Practice, Dentistry, Nursing etc.

Evidence-based Medical / Health
Librarianship

Evidence-based Librarianship

M
e
t
a
-
a
n
a
l
y
s
i
s

تعاریف و کلیات

- کتابداری و اطلاع‌رسانی مبتنی بر گواه (شواهد)، که در این رشته ابتدا در گرایش کتابداری پزشکی مطرح شد، به معنای استفاده بهینه از یافته‌های پژوهشی موجود در تدوین و بازنگری فعالیتهای حرفه‌ای کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی است.
- کتابداری مبتنی بر شواهد، با سابقه ای ۱۰ ساله، رویکردی نسبتاً نوین در این رشته محسوب می شود.
- بر اساس این رویکرد ابتدا کتابداران و متخصصان اطلاع‌رسانی به گردآوری و تفسیر یافته های علمی می پردازند، و سپس زمینه لازم را برای تلفیق دانش جدید در فعالیتهای حرفه ای خود فراهم می آورند.

اهمیت این رویکرد

- کتابداری مبتنی بر گواه یعنی تلاش برای بهبود خدمات و عملکرد کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی از طریق پیوند میان دو عرصه **نظر** و **عمل**.
- هر تصمیمی که با رویکرد مبتنی بر گواه گرفته شود پشتوانه ای پژوهشی دارد، و خود می تواند الگویی برای تصمیمهای مشابه در شرایط مشابه باشد.

پزشکی مبتنی بر گواه Evidence Based Medicine

- پزشکی مبتنی بر گواه به معنای استفاده صحیح و به موقع از بهترین یافته های علمی موجود، برای اتخاذ مناسبترین تصمیم بالینی در درمان بیماران است.
- در این رویکرد نقاط قوت و ضعف هر یک از شواهد موجود بررسی می شود. سپس با رتبه بندی شواهد موجود تصمیم گیری نهایی برای تشخیص بیماری و درمان بیماران بر اساس مطمئن ترین شواهد گرفته خواهد شد.

پنج گام اصلی پزشکی مبتنی بر گواه

- طرح پرسش بالینی با ساختار مناسب،
- جستجو در منابع تخصصی برای یافتن مناسبترین شواهدی که پاسخگوی سؤال مطرح شده باشند،
- ارزیابی میزان اعتبار و وثوق شواهد بازیابی شده،
- بکار بستن شواهد همراه با ترکیب آن با تجربیات قبلی،
- ارزیابی میزان سودمندی اتخاذ این تصمیم و ثبت مراحل انجام شده برای مراجعات بعدی.

کمی تاریخچه

- سابقه " پزشکی مبتنی بر گواه" به انقلاب فرانسه و حتی قرن‌ها قبل از آن به پزشکی چین باستان نسبت داده می‌شود.
- این مفهوم و با این واژه شناسی برای نخستین بار در ۱۹۹۲ توسط کی پزشک کانادایی به نام گوردن هنری گایات (Gordon Henry Guyatt) و همکارانش در رشته اپیدمیولوژی و آمار زیستی در دانشگاه مک‌مستر مطرح شد.
- آنان در مقاله‌ای با عنوان «پزشکی مبتنی بر گواه: رویکردی نوین در آموزش حرفه پزشکی» که در مجله انجمن پزشکی آمریکا منتشر شد، این موضوع را مطرح ساختند.

ورود این رویکرد به کتابداری

- رویکرد مبتنی بر شواهد به تدریج از رشته پزشکی به حوزه های دیگر علوم راه یافت.
- ابتدا حوزه های پزشکی مثل پرستاری پذیرای این رویکرد بودند، سپس در رشته های دیگر مثل مدیریت، روان شناسی، علوم تربیتی و کتابداری به آن توجه شد.
- در سال ۲۰۰۰ جاناتان الدرچ (Jonathan Eldredge) استاد دانشگاه نیومکزیکو با انتشار مقاله ای با عنوان «مروری بر کتابداری مبتنی بر شواهد» در مجله کتابداری پزشکی امریکا، چهارچوبی نظری برای اجرای این رویکرد در کتابداری پیشنهاد کرد.

پنج گام در کتابداری مبتنی بر گواه

- تدوین پرسشی دقیق در یکی از زمینه های موضوعی کتابداری و اطلاع رسانی،
- جستجو در منابع منتشر شده و منتشر نشده (منابع خاکستری) برای یافتن مناسبترین شواهد پژوهشی که پاسخگوی پرسش تدوین شده باشند،
- ارزیابی منتقدانه شواهد بازیابی شده و سنجش میزان روایی و اعتبار آنها،
- گزینش راهکاری جدید بر اساس تلفیق این شواهد و تجربیات موجود، و پیش بینی میزان سودمندی و هزینه به کار بستن آن،
- سنجش بهره وری ناشی از به کار بستن راهکار جدید.

هفت پیش فرض

- کتابداری مبتنی بر شواهد با هدف ارتقاء کیفیت خدمات کتابخانه ها و مراکز اطلاع رسانی در جستجوی مناسبترین یافته های پژوهشی مرتبط است.
- این یافته ها باید رویکردی عملی داشته و بر اساس پژوهشهای تجربی در محیطهای واقعی به دست آمده باشند.
- کتابداری مبتنی بر شواهد در جستجوی به کار بستن مناسبترین یافته های پژوهشی است، فارغ از اینکه این یافته ها از تحقیقات کمی به دست آمده باشند، یا تحقیقات کیفی.

ادامه هفت پیش فرض

- در کتابداری مبتنی بر گواه تصمیمهایی که در عرصه عمل و ارائه خدمات کتابخانه ها گرفته می شوند، بر اساس یافته های پژوهشی موثق است.
- در کتابداری مبتنی بر گواه هرچند تمام انتشارات پژوهشی ارزشمند هستند، اما اولویت با منابع داوری شده و مستند است.
- کتابداری مبتنی بر گواه رویکردی جهانی به فرایند اطلاع جویی و توسعه دانش محسوب می شود که در آن پژوهش نقشی کلیدی دارد، اما پژوهش به خود محدود نمی شود (پژوهش به تنهایی هدف نیست).

ادامه هفت پیش فرض

- کتابداری مبتنی بر گواه از به کار بستن راهکارهای جدیدی که مبتنی بر یافته های پژوهشی باشند و توسط کمیته های تخصصی توصیه می شوند، استقبال می کند.
- در این رویکرد مهمترین منابع پژوهشی برای استخراج نتایج پژوهشی عبارتند از:
  - منابع مروری نظام مند (Systematic Reviews).
  - آزمونهای تصادفی کنترل شده (Randomized Control Trials).
  - مطالعات مقایسه ای کنترل شده (Control Comparison Studies).
  - پیمایشهای توصیفی (Descriptive Surveys).
  - تحقیقات کیفی (Qualitative Research).

مثالهایی از منابع تخصصی در این زمینه

- رویکرد مبتنی بر شواهد در رشته های مختلف علمی از جمله کتابداری رشد قابل توجهی داشته است.
- انتشار مجلات تخصصی با این عنوان و برگزاری کنفرانسهای بین المللی در این زمینه از نشانه های این توجه است.
- دانشگاه آلبرتا در کانادا نشریه ای برخط، تخصصی و بین المللی با عنوان **Evidence Based Library and Information Practice** منتشر می کند.
- تابستان ۲۰۱۱ ششمین کنفرانس بین المللی در این زمینه در دانشگاه سالفورد انگلستان برگزار می شود. <http://www.eblip6.salford.ac.uk/>

سخن پایانی

- رویکرد مبتنی بر گواه در کتابداری و رشته های دیگر تلاشی برای توسعه تفکر انتقادی و استفاده بهینه از نتایج پژوهشهای علمی است.
- با گسترش این رویکرد می توان به تاثیر مطالعات علمی در عرصه های مختلف زندگی بیشتر امیدوار بود.
- بر این اساس، زمینه های لازم برای به کار بستن پیشنهادهای مطرح شده در مقالات علمی و پایان نامه ها و رساله های دانشجویان تحصیلات تکمیلی فراهم خواهد شد و تاثیر پژوهش بر امور جاری زندگی نمایانتر از گذشته خواهد بود.

منابعی برای مطالعه بیشتر

- منصوریان، یزدان. «کتابداری و اطلاع رسانی مبتنی بر شواهد». پایگاه خبری کتابداری و اطلاع رسانی ایران (لیزنا). سخن هفته شماره ۱. ۱۷ آبان ۱۳۸۹.
- Eldredge, J. (2000). "Evidence-based librarianship: an overview." *Bulletin of the Medical Library Association*, Vol. 88, pp. 289-302.
- Eldredge, J. (2006) "Evidence-based librarianship: the EBL process", *Library Hi Tech*, Vol. 24 No. 3, pp.341 – 354.
- Lerdal, S.N. (2006). Evidence-based librarianship: opportunity for law librarians? *Law Library Journal*, Vol. 98, No. 2, pp. 33-60.